

УДК 37.014.6:005.6

Ніна Батечко

ORCID iD 0000-0002-3772-44

доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач науково-дослідної лабораторії освітології,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
вул. Тимошенко, 13-б, 04212 м. Київ, Україна
n.batechko@kubg.edu.ua

ЯКІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ СИНЕРГІЇ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ

У статті категорії «якість освіти» та «якість вищої освіти» висвітлено в контексті синергії наукових підходів: системного та синергетичного. Зазначено, що така інтерпретація може слугувати теоретико-методологічним підґрунтям досліджуваного феномену. В контексті системного та синергетичного підходів проаналізовано сучасні реалії впровадження основних принципів якості освіти в національній вищій школі. Доведено, що врахування кращих європейських практик забезпечення якості освіти та власне бачення вирішення проблеми уможливить прискорення процесів реформування сфери вищої освіти України.

Ключові слова: синергетичний підхід; системний підхід; якість вищої освіти; якість освіти; якість.

Вступ. У сучасних умовах цивілізаційного поступу вища освіта України, вбираючи в себе загальносвітові освітні тенденції, наполегливо шукає шляхи подальшого розвитку. Однією з таких провідних тенденцій є реалізація якості освіти загалом, і вищої освіти зокрема, яка залишається центральною проблемою у сучасному науковому дискурсі розвитку вищої школи України.

В зазначеному аспекті зазначає В. Г. Кремень: «... розбудова національної освітньої системи в країні не завжди супроводжується необхідним урахуванням пріоритету якості освіти над її кількістю та їх кількісно-якісного співвідношення, бракувало також системності та послідовності практичним діям» (Кремень В. Г., 2014, с. 6).

Як загальновідомо, якість освіти вивчається як комплексне поняття в межах квалітології – триєдиної науки, що охоплює теорію якості (Quality System), теорію оцінки якості (кваліметрію – Assessment, Evaluation); теорію управління якістю (Management and Monitoring of Quality). Кожна із зазначених складових має певний набір критеріїв і показників якості освіти, які дають змогу різнобічно оцінити будь-яку систему освіти, як за зовнішніми, так і внутрішніми параметрами (Лукіна Т. О., 2008, с. 1017-1018).

Як багатомірне поняття, якість освіти віддзеркалює різні аспекти суспільного життя – соціальні, економічні, політичні, педагогічні, демографічні та ін., у зв'язку з чим категорія якості освіти, на нашу думку, має набувати більш широкого змістового аспекту, відходячи від традиційно вузького розуміння, загальноприйнятого в науково-педагогічному обігу.

Проблему підвищення якості освіти на різних її рівнях (державному, регіональному, на рівнях

вищої та шкільної освіти) досліджували: В. М. Бегей, Є. С. Березняк, В. І. Бондар, Л. С. Ващенко, Л. І. Даниленко, Г. В. Єльнікова, В. В. Зверева, Ю. А. Конаржевський, Т. О. Лукіна, Н. М. Островерхова, В. П. Панасюк, В. С. Пікельна, П. Б. Полянський, М. М. Поташник, О. І. Субетто та ін.

Більшість дослідників у сучасному науковому дискурсі схиляються до думки, що якість освіти – це узагальнена ознака розвитку освіти в державі в цілому, але й одночасно індикатор відповідності освітньої політики і реформ освіти особистісним і суспільним потребам (Л. С. Ващенко, Т. О. Лукіна, О. І. Ляшенко, П. Б. Полянський та ін.).

Проблеми якості освіти наразі також пов'язують із розвитком нової інформаційної цивілізації, де випереджальний розвиток якісного середовища для людини, суспільного інтелекту та системи освіти стає вирішальним чинником просування людства (Субетто А. И., 1995; Субетто А. И., 2000).

Деякі дослідники тлумачать якість освіти як сукупність властивостей і характеристик безпосередньо освітнього процесу (К. Ісікава, І. Є. Булах та ін.).

Варто зазначити, що такі науковці, як-от: Ю. О. Дорошенко, М. М. Поташник, П. А. Ротаєнко, В. А. Трайнев та ін. розглядають якість освіти за кінцевим результатом: як результат процесуальної сторони освіти і сукупність компетенцій випускників – певний рівень їх знань та вмінь розумового, фізичного та морального розвитку, якого досягають ті, кого навчають на певному етапі відповідно до запланованих цілей; ступінь задоволення надій різних учасників процесу освіти від освітніх послуг, які надають навчальні заклади.

Наші дослідження свідчать, що поняття «якість вищої освіти» досить рідко відокремлюється

науковцями від якості освіти загалом та інтерпретуються здебільшого в одній площині: сукупність властивостей і характеристик освітніх послуг для всебічного розвитку студента (Н. О. Шмирлова), рівень здобутих особою знань, умінь, навичок, інших компетентностей, що відображає її компетентність відповідно до стандартів вищої освіти (Закон України «Про вищу освіту», 2014, Ст. 1), як багатовимірна концепція, де відображено види діяльності вищого навчального закладу освіти, навчальні, академічні програми, навчально-методичні програми, наукові дослідження, академічне середовище закладу освіти, навчально-матеріальна база і ресурси (Д. М. Степченко).

Аналіз наукової літератури щодо понять «якість освіти» та «якість вищої освіти» дає змогу стверджувати, що воно у різних авторів суттєво відрізняється у тлумаченні, вільно використовується у невідповідному контексті, що створює «хаос дефініцій» (Шоголева Л. О., 2014, с. 36).

Неповне осмислення поняття якості освіти певним чином обумовлює, на наш погляд, відставання української освіти з питань впровадження передових принципів, які характеризують загальносвітовий освітній простір, зокрема питань, що стосуються управління якістю у вищій школі. Одним з пояснень цього факту може бути те, що процес реформування вітчизняної вищої школи стримується через застосування закладами освіти застарілих методів управління, недостатнє використання організаційних інновацій та прогресивних форм менеджменту, які ґрунтуються на принципах TQM (Волков О. І., Віткін Л. М., Хімичева Г. І. та ін., 2008, с. 4).

Останнє, на нашу думку, зумовлене і недостатньою розробленістю теоретико-методологічного підґрунтя розуміння сутності поняття «якість освіти», власне з якого вже можна вибудувати та переосмислювати відповідно до українських реалій інші аспекти досліджуваного феномену, наприклад, такий як управління якістю.

В зазначеному контексті, на нашу думку, актуальним залишається питання, що стосується методології якості вищої освіти в контексті синергії загальнонаукових підходів: системного та синергетичного. Останнє зумовить глибше розуміння та вивчення феномену якості освіти як системного явища, для якого є характерними багатоваріантність, багатовимірність та відкритість, наявність нелінійних зв'язків та біфуркаційних станів.

Метою статті є з'ясування теоретико-методологічного підґрунтя поняття «якість освіти» в контексті синергії загальнонаукових підходів: системного та синергетичного.

Поняття «якість освіти» як системний об'єкт. Категорія «якість освіти» є багатогранною та за своєю сутністю відображає різні аспекти освітнього

процесу: філософські, соціальні, педагогічні, політичні, демографічні, економічні та ін. Тому для нашого дослідження буде цінним обґрунтування якості освіти не лише як педагогічної, але й філософської, соціально-економічної та соціологічної категорії та загалом як системи. Так, зокрема О. О. Бурлакова вважає, що якість є «невід'ємною складовою потенціалу вищої освіти, яка має міжнародне визнання і закладається в основу визнаних стратегій перспективного розвитку вищої освіти не лише як філософська, а також і як політична категорія» (Бурлакова О. О., 2007, с. 11).

Результати наукових розвідок (Сисоєва С. О., Соколова І. В., 2010, с. 307) дають підстави стверджувати, що поняття «якість освіти» мотивується базовим «якістю», якому належить чільне місце в системі філософських категорій і, яка має неабияке методологічне і світоглядне значення як для процесу наукового пізнання, так і при вирішенні значного кола практичних завдань.

Аналізуючи еволюцію учення про якість, варто зауважити, що воно створювалось на філософсько-методологічній базі і розвивалось від квалітативізму Арістотеля до сучасної квалітативної парадигми О. І. Субетто (Сисоєва С. О., Соколова І. В., 2010, с. 307). Сучасна філософія використовує декілька трактувань якості, від простого: «якість – постійна сукупність властивостей предмета» (Фролов І. Т., Араб-Оглы Э. А., Арефьева Г. С. и др., 1989) до більш загального: «якість - така сутність предмету (явища, процесу), яка характеризує його як даний предмет, який володіє сукупністю властивостей і належить до класу однотипних з ним предметів» (Фролов І. Т., Араб-Оглы Э. А., Арефьева Г. С. и др., 1989). У той же час, у цьому ж джерелі ми знаходимо визначення якості, як цілісної інтегральної характеристики предмету (єдності його властивостей) в системі його зв'язків і відносин з іншими предметами.

В зазначеній інтерпретації, кожен предмет у взаємодії з іншими можна розглядати як систему, а якість, яка характеризує предмет як систему, системною якістю (Філософський словарь, 1966). Якісну інтерпретацію предмета, як системи, відповідно можна охарактеризувати складом, структурою, певним способом елементів у системі та функціональними властивостями. Останнє вказує на системний характер категорії «якість» та її тісний змістовий взаємозв'язок із основними положеннями системного підходу.

З філософської точки зору якість освіти – це узагальнююча ознака проблем розвитку освіти в державі й одночасно індикатор відповідності освітньої політики і реформ освіти особистісним і суспільним потребам. Вона розглядається одночасно і як філософська категорія, і як педагогічна проблема (Ляшенко О. І., 2011, с. 7). Як системний об'єкт її характеризують якість цілей, якість педагогічного прогресу і якість результату.

На системний характер цього поняття вказує ще одне тлумачення, запропоноване М. В. Кісілем, в якому якість освіти – це ряд системно-соціальних якостей і характеристик, які визначають відповідність системи освіти прийнятим вимогам, соціальним нормам, державним освітнім стандартам. Під системою якості освіти автор розуміє сукупність організаційної структури, методик, процесів і ресурсів, необхідних для здійснення управління якістю (Кісіль М. В., 2005, с. 86).

Доречним для наших наукових розвідок є тлумачення феномену якості освіти експертами Міжнародного фонду «Відродження», які проводили аналітичне дослідження реформування національної освітньої політики. Якість освіти ними визначається як складна система, як філософське або моральне поняття, як характеристика певного освітнього продукту, як характеристика освіти як процесу з точки зору суб'єктів цього процесу, який є сферою їхньої професійної діяльності (Булах І., Вороненко Ю., Кузнецова В. та ін., 2001).

Системне дослідження якості освіти, на думку Я. К. Яхніна, передбачає вивчення комплексу проблем, які охоплюють: а) з'ясування сутності базових понять якості освіти (її означення, структурні компоненти, властивості, критерії і норми тощо); б) визначення процедур і показників оцінювання якості освіти (як освітнього процесу, його результату і функціональної системи); в) проведення моніторингу і прийняття управлінських рішень з метою забезпечення встановлених норм якості освіти на всіх її рівнях (Яхнін Я. К., 2006, с. 16).

Якість освіти як синергетична категорія. Як відомо, ще до виникнення синергетики в наукових пошуках дослідники могли обходитись використанням системного підходу до своїх об'єктів без врахування колективних ефектів, які приводять до утворення стійких структур в часі та просторі. Наразі послідовне вивчення цих проблем стало можливим завдяки синергетичному підходу, з появою якого, з'явилися нові напрями дослідження сфери освіти, як-от, наприклад, педагогічна синергетика. Саме педагогічна синергетика, зауважує В. Г. Кремень, дає можливість по-новому підійти до розроблення проблем розвитку педагогічних систем і педагогічного процесу, розглядати їх, насамперед, із позицій відкритості, співтворчості та орієнтації на саморозвиток (Кремень В. Г., 2013, с. 3-4). Тому, саме з позицій синергетики якісно «по-новому» можна підійти до вивчення поняття «якість освіти».

З зазначених позицій можна виокремити такі найважливіші складники використання ідей синергетичної теорії у досліджуваній проблемі: використанні їх у моделюванні та прогнозуванні розвитку якості освіти як процесу, управління ним та сприяння ефективності функціонування усєї освітньої системи загалом.

Перш за все, підійдемо до вивчення поняття «якість» як відкритого системного утворення, адже

саме відкритість є однією з найважливіших характеристик системних об'єктів. Відкритість, з точки зору синергетики означає використання системою всіх можливостей та інформаційних потоків, пов'язаних з умовами середовища, визначення найбільш значущих зовнішніх умов, чинників, що сприяють або перешкоджають функціонуванню системи.

Як філософська категорія «якість» виражає істотну визначеність об'єкту, завдяки якій він є саме цим, а не іншим. З іншого боку, філософський аспект категорії «якість» показує відповідний рівень пізнання людиною об'єктивної реальності. На кожному етапі пізнання розкриваються, пізнаються певні властивості об'єкту. Тобто, навколишнє середовище впливає на об'єкт, внаслідок чого він змінюється, а, отже, змінюється і його якість. За цим феноменом, на наш погляд, можна прослідкувати відкритість категорії «якість», як системи, яка гнучко реагує на зовнішні зміни.

З урахуванням зазначеного, з синергетичних позицій, можна підійти і до тлумачення якості освіти. Попри те, як зауважує О. І. Корсак, що якісна середня і вища школа можуть здаватись напівзакритими утвореннями, сконцентрованими на щоденних практичних справах, насправді, вони є складовою грандіозної всепланетарної системи з мільярдів мешканців сотень країн. (Корсак О., 2017, с. 73). Додамо до сказаного, що система освіти є відкритою системою, то і якість освіти в свою чергу можна вважати системою відкритою. Так, зокрема, на відкритість вказує такий змістовий аспект якості вищої освіти як її відповідність очікуванням суспільства, що формалізується у державних стандартах, а також впливом професійного середовища і ринку праці. Так, С. Є. Шишов і В. А. Кальней розуміють якість освіти як «соціальну категорію, що вивчає стан і результативність процесу освіти в суспільстві, його відповідність потребам і очікуванням суспільства. (Шишов С. Є., Кальней В. А., 2000, с. 9).

Невиконання цієї норми призводить до того, що проблема якості освіти зводиться до протиріччя між сучасними потребами виробництва, економіки й суспільства та системою освіти, що не завжди та не в усьому відповідає цим потребам. Як зауважує з цього приводу Є. М. Коротков, якість освіти у цьому випадку не дозволяє ставити та вирішувати ті цілі розвитку, які необхідні сучасному суспільству (Коротков Є. М., 2004, с. 59).

На змісті поняття «якість освіти» та його відповідності потребам особистості, суспільства і держави, наголошує і Т. О. Лукіна. До того ж, всеохопність робить нині його об'єктом вивчення не тільки педагогіки, а й багатьох інших наук (насамперед, філософії, соціології економіки, політології, психології, теорії менеджменту та ін.). Зазначимо принагідно, що з настанням нового століття цей список поповнився когнітологією, нейромолекулярною біологією, тощо (Лукіна Т. О., 2008, с. 1017-1018).

Природно, що з кожною із перелічених галузей знань якість освіти, яка є окремою галуззю, поєднана тісними зв'язками, які інколи носять нелінійний характер. У таких взаємозв'язках ми знаходимо переваги у розвитку якості освіти як міждисциплінарного напрямку досліджень, коли фактично розвиток педагогічної, філософської, економічної та інших галузей спонукають до нових нелінійних зв'язків у досліджуваній галузі та продукуванню нових знань.

Проведений дефініційний аналіз поняття «якість освіти» засвідчує відсутність одностайності науковців у його трактуванні. Як зауважує П. С. Яременко, що ця категорія має полінауковий зміст і є предметом вивчення багатьох наук: філософії, науки державного управління й менеджменту освіти, психології, політичних наук та інших, але більшістю вчених вона розглядається з позицій педагогіки. Кожна з цих наук формулює свою дефініцію категорії якості освіти. (Яременко П. С., 2001, с. 19).

З таких позицій ми можемо вказати на міждисциплінарний характер поняття «якість освіти», який притаманний саме синергетичним системам. Так, на думку Н. В. Кропотової, класичний етап розвитку науки охарактеризувався прискороною диференціацією знань, виділенням окремих наукових дисциплін, для неокласичного етапу в більшій мірі притаманний синтез наукових знань, а от для постнеокласичного етапу стає необхідним міждисциплінарний синтез знань, який не виходить за межі суспільних і гуманітарних наук, і, синтез, здійснюваний у всьому просторі наукового пізнання без будь-яких дисциплінарних обмежень (Кропотова Н. В., 2008, с. 23).

Міждисциплінарність, на нашу думку, надає можливість по-новому підійти до розроблення проблеми теоретико-методологічного обґрунтування якості освіти та використовувати його в інноваційних моделях управління нею.

Таким чином, «якість освіти» можна розглядати з позицій системного та синергетичного підходів як відкрити, нелінійну систему, для якої притаманні комплексність, міждисциплінарність, цілеспрямованість, стандартизованість та інші аспекти.

Якість вищої освіти в контексті загальнонаукових підходів: сучасні виміри. Звертаючись до тих історичних моментів, а саме 2005 р., коли Україна приєдналась до Болонського процесу, пригадується піднесений настрій освітян та всіх небайдужих українців до майбутнього національної освіти. З того часу вже пройшло більше десяти років. Чи задоволена українська спільнота своєю вищою освітою, конкурентоспроможністю на ринку праці наших випускників? Аналізуючи пріоритети нашої молоді на користь іноземних вищих навчальних закладів та некрасі позиції українських вишів у світових академічних рейтингах, можемо дати негативну відповідь.

Якість вітчизняної вищої освіти, яка є однією з основних вимог Болонської декларації, не задовольняє наразі ні молодих людей, ні їх батьків, ні роботодавців. Зауважимо, що якість вищої освіти – основна вимога, яка забезпечує відповідальність ВНЗ, довіру до нього, відповідність ринку праці, мобільність та сумісність кваліфікацій. Крім того, якісна підготовка фахівців дозволяє їм бути конкурентоспроможними на міжнародному рівні (Сікорський П., 2016, с. 54).

В оновленому законі України «Про вищу освіту» поняття якості освіти трактується як «рівень» здобутих особою знань, умінь, навичок, інших компетентностей, що відображає її компетентність відповідно до стандартів вищої освіти» (Закон України «Про вищу освіту», Ст. 1). Зауважимо, що в наукових колах ще досі актуальними є дискусії щодо коректності сформульованого поняття.

В одному з пунктів Ст. 16 Закону зазначено, що система зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів та якості вищої освіти передбачає здійснення таких процедур і заходів, як, зокрема, «забезпечення наявності оприлюднених критеріїв прийняття рішень відповідно до стандартів та рекомендацій забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти», а також у пункті 2 Ст. 23 підкреслюється: «незалежні установи оцінювання та забезпечення якості вищої освіти співпрацювати з Європейською асоціацією із забезпечення якості вищої освіти, зокрема з метою запровадження європейських стандартів і рекомендацій щодо підвищення якості вищої освіти в Україні» (Закон України «Про вищу освіту», 2014, Ст.: 16; 23).

Незважаючи на позитивні зрушення на законодавчому рівні, реалії сучасного розвитку вищої освіти України засвідчують про її закритий характер: вимоги до якості, формулюють і перевіряють переважно профільні міністерства (виконавці, а не реальні замовники освітніх послуг), які не завжди корелюють із реальними потребами відкритого ринку. А важливі гравці, що мають скеровувати учасників освітнього процесу – бізнес, студенти, національні та міжнародні громадські організації та інші – не беруть участі (навіть побічно) у процедурах забезпечення якості, хоча формально таку участь передбачено. Головним завданням освітніх закладів стає не підвищення власної якості та ефективності, а успішність формального звітування перед державними органами контролю (Концепція забезпечення якості вищої освіти, 2014).

Закритий характер системи вищої освіти України спонукає до того, що і процес забезпечення якості освіти залишається закритим та не відповідає запитам суспільства. Основні відмінності у формуванні української системи забезпечення якості вищої освіти та європейської, яку цілком можна назвати відкритою нелінійною системою, наведемо у Таблиці 1.

Таблиця 1

Основні відмінності у формуванні української та європейської систем забезпечення якості вищої освіти

Відкрита система (в ЄС)	Закрита система (в Україні)
<i>Умови розвитку:</i> свобода вибору в умовах ринку <i>Основний споживач освіти:</i> студент, роботодавець	<i>Умови розвитку:</i> адміністративно-командна система <i>Основний споживач освіти:</i> державний механізм
Накопичення суспільством навичок та вмій висування вимог до якості освіти	Навички та вміння пристосування до вимог влади

(За матеріалами «Концепції забезпечення якості вищої освіти України. Проект «TRUST»»)

Зазначені відмінності у забезпеченні якості вищої освіти в країнах ЄС та Україні і закритий характер формування української системи забезпечення якості вищої освіти унеможливають, на наш погляд, європейський вектор розвитку вітчизняної вищої школи загалом.

Отже, для того, щоб освіта «працювала» на сучасні потреби суспільства, вона повинна розвиватися як система відкрита, а її зміст і технології повинні сприяти вихованню людей, здатних упродовж життя розвивати свій потенціал як вільної і творчої особистості і забезпечувати стабільне функціонування суспільства (Сисоєва С. О., Батечко Н. Г., 2011, с. 312).

Отримане протиріччя між проголошеними європейськими векторами розвитку забезпечення якості вищої освіти та реальним станом справ у цій галузі в Україні спонукають як до більш глибокого теоретичного аналізу, так і практичного впровадження кращих західних зразків. Втім, доречною тут буде думка В. С. Лутая: «Ми повинні не механістично запозичувати чужі моделі розвитку, а розробляти свою – специфічну для України» (Лутай В., 2005, с. 51). Справді, просте копіювання західних зразків впровадження якості освіти навряд чи надасть успіху українській вищій школі. Тому, всі рейтинги й показники якості систем освіти необхідно сприймати аналітично, зважаючи на їх природу, і, що особливо важливо, не робити на їх підставі політичних узагальнень (на кшталт «найкраща в світі система освіти у Фінляндії») (Ляшенко О. І., Лукіна Т. О., Ващенко Л. С. та ін.).

У той же час, в умовах інтеграції України до світового та загальноєвропейського освітнього простору ґрунтовний аналіз, всебічне осмислення, належна оцінка світової педагогічної думки та

проведення наукових досліджень, спрямованих на вдосконалення вищої школи, знаходження шляхів її подальшого ефективного розвитку (Ognevyuk V., Sysoseva S., 2015), урахування кращих європейських практик забезпечення якості освіти та власне бачення проблеми з врахуванням історичних коренів національної сфери освіти, українського менталітету, власних наукових підходів уможливить прискорення процесів реформування вищої школи України та її європейський вектор розвитку.

Висновки. У процесі дослідження ми дійшли висновку, що тлумачення сутності «якість вищої освіти» різні. Така ситуація призводить до проблем у розумінні понятійно-термінологічного апарату, що, на нашу думку, ускладнює процес впровадження якості освіти, зокрема у вищій школі. Все частіше в останні роки їх намагаються розв'язати виключно педагогічними засобами, що, як правило, не приносить бажаного результату. Досліджувана проблема не може бути розв'язаною лише в межах педагогічної теорії і освітнянської практики. Теоретико-методологічне обґрунтування «якості освіти» з позицій синергії загальнонаукових підходів: системного та синергетичного уможливорює, на наш погляд, позиціонування якості вищої освіти як відкритої, нелінійної системи, здатної до саморозвитку. Таке тлумачення досліджуваного феномену дозволить, на наш погляд, розробити еволюційні моделі розвитку системи якості національної вищої освіти, позбавить її замкненості та сприятиме обґрунтуванню основних принципів управління нею.

Подальші дослідження передбачають проведення вузько спрямованого дослідження щодо обґрунтування загальнонаукових підходів управління якістю освіти.

Література

1. Введение в философию : учебник для ВУЗОВ в 2 ч. / И. Т. Фролов, Э. А. Араб-Оглы, Г. С. Арефьева и др. – Ч 2. – Москва : Политиздат, 1989.
2. Волков О. І. Системи якості вищих навчальних закладів: теорія і практика / О. І. Волков, Л. М. Віткін, Г. І. Хімічева та ін. – Київ : Наукова думка. – 2006. – 301 с.
3. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kodeksy.com.ua/proosvity/statja-1.htm> (дата звернення: 11.09.2017). – Назва з екрана.
4. Кісіль М. В. Оцінка якості вищої освіти / М. В. Кісіль // Вища освіта України. – 2009. – № 14. – С. 82–87.
5. Концепція забезпечення якості вищої освіти України (за результатами проекту Tempus «TRUST»: Національна система забезпечення якості і взаємної довіри в системі вищої освіти України). – Львів, 2014. – С. 540–570.
6. Корсак О. Світовий тренд з вимірювання якості середньої і вищої освіти: зарубіжний і національний досвід / О. Корсак // Вища школа. – 2017. – № 4. – С. 73–82.

7. Кремень В. Г. Педагогічна синергетика: понятійно-категоріальний аналіз / В. Г. Кремень // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2013. – № 3. – С. 3–19.
8. Кремень В. Г. Проблеми якості української освіти в контексті сучасних цивілізаційних змін / В. Г. Кремень // Професійно-технічна освіта. – 2014. – № 4. – С. 5–8.
9. Лукіна Т. Якість освіти / Т. Лукіна // Енциклопедія освіти / Академія наук України ; головн. ред. В. Кремень. – Київ : Юрінком Інтер, 2008. – С. 1017–1018.
10. Лутай В. Про філософсько-синергетичну парадигму українського руху «на випередження» / В. Лутай // Вища освіта України. – 2005. – № 1. – С. 45–53.
11. Організаційно-методичне забезпечення моніторингових досліджень якості загальної середньої освіти : монографія / за ред. Ляшенко О. Т. – Київ : Педагогічна думка, 2011. – 160 с.
12. Сисоева С. О. Вища освіта України: реалії сучасного розвитку / С. О. Сисоева, Н. Г. Батечко. – Київ: ВД «ЕКМО», 2011. – 344 с.
13. Сисоева С. О. Проблеми неперервної професійної освіти: тезаурус наукового дослідження : наук. видання / С. О. Сисоева, І. В. Соколова. – Київ : ВД «ЕКМО», 2010. – 362 с.
14. Система моніторингу та оцінка якості освіти]: Аналітичне дослідження у реформуванні національної освітньої політики [Електронний ресурс / І. Булах, Ю. Вороненко, В. Кузнецова та ін. – Режим доступу: <http://www.irf.kiev.ua> (дата звернення: 11.09.2017). – Назва з екрана.
15. Сікорський П. Зовнішні чинники і їх вплив на якість вищої освіти в Україні / П. Сікорський // Вища освіта України. – 2016. – № 4. – С. 51–57.
16. Субетто А. И. Квалитология образования (Основание, синтез) / А. И. Субетто. – Москва : Исслед. центр проблем качества подготовки специалистов, 2000. – 223 с.
17. Субетто А. И. Проблема качества высшего образования в контексте глобальных и национальных проблем общественного развития (философия качества образования) / А. И. Субетто. – Тольятти : МАБ и БД, 1995. – 185 с.
18. Философский словарь / Под ред. Шинкарука В. И. – Киев, 1986.
19. Шишов С. Е. Школа: мониторинг качества образования / С. Е. Шишов, В. А. Кальней. – Москва : Педагогическое общество России, 2000. – 320 с.
20. Щоголева Л. О. Моніторинг якості освіти: теоретико-методологічний аспект / Л. О. Щоголева // Педагогічний процес. – 2014. – № 2. – С. 36–40.
21. Яременко П. С. Якість освіти в Україні / П. С. Яременко. – Київ : Лібра, 2001. – 57 с.
22. Яхнін Я. К. Сучасні підходи до якості освіти / Я. К. Яхнін. – Київ : Наук. думка, 2006. – 143 с.
23. Ognevyuk V. Training of educational experts in Ukraine: experimental interdisciplinary program / V. Ognevyuk, S. Sysoieva // The advanced science journal. – 2015. – № 6. – P. 98–103. doi:10.15550/ASJ.2015.06.098

References

1. Frolov I. T., Arost-Orlog E. A., Arefyeva G. S. at all (1989). Vvvedeniye v filosofiyu [Introduction to Philosophy]. Moscow: Politizdat (rus).
2. Volkov O. I., Vitkin L. M., Khomicheva G. I. at all (2006). Systemy yakosti vyshchych navchalnyh zakladiv: teoriya i praktyka [Systems of quality of higher education: theory and practice]. Kyiv: Naukova dumka, 301 (ukr).
3. Zakon Ukrayiny «Pro vyshchu osvitu» [Law of Ukraine «On Higher Education»]. Available at: <http://kodeksy/com.ua/prosivyoosvity/statja-htm1> (ukr).
4. Kisil M. V. (2009). Otsinka yakosti vyshchyi osvity [Assessment of the quality of higher education]. Vyshcha osvita Ukrayiny, 14, 82-87 (ukr).
5. Kontseptsiya zabezpechennya yakosti vyshchoyi osvity Ukrayiny [The Concept of Quality Assurance in Higher Education of Ukraine]. Proekt «TRUST» (ukr).
6. Korsak O. (2017). Svitovyy trend z vymiryuvannya yakosti seredn'oyi i vyshchoyi osvity: zarubizhnyy i natsional'nyy dosvid [World Trend formeasuring the quality of secondary and higher education: foreign and national experience]. Vyshcha shkola, 4, 73-82 (ukr).
7. Kremen' V. G. (2013). Pedahohichna synerhetyka: ponyatiyno-katehorial'nyy analiz [Pedagogical synergetics: conceptual-categorical analysis]. Teoriya i praktyka upravlinnya sotsial'nymy systemamy, 3, 3-19 (ukr).
8. Kremen' V. G. (2014). Problemy yakosti ukrayins'koyi osvity v konteksti suchasnykh tsyvilizatsiynykh zmin [Problems of the quality of Ukrainian education in the context of modern civilizational changes]. Profesiyno-tekhnichna osvita, 4, 5-8 (ukr).
9. Lukina T. (2008). Yakist osvity [Quality of education]. V. G. Kremen (Ed.). Kyiv: Yurinkom Inter, 1017-1018 (ukr).
10. Lutay V. (2005). Profilosofs'ko-synerhetychna paradyhma ukrayins'koho rukhu na vyperedzhennya [On the Philosophic-Synergetic Paradigm of the Ukrainian Movement for Advancement]. Vyshcha osvita Ukrayiny, 1, 45-53 (ukr).

11. Organizatsiyno-metodychne zabezpechennya monitoryngovych dosliddzen yakosti zagalnoyi serednyoyi osvity [Organizational and methodological support of monitoring studies of the quality of general secondary education] (2011). O. T. Lyashenko (Ed.). Kyiv: Pedagogichna dumka, 160 (ukr).
12. Sysoyeva S. O., Batechko N. H. (2011). Vyshcha osvita Ukrayiny: realiyi suchasnoho rozvytku [Higher education in Ukraine: the realities of modern development]. Kyiv: VD «ЕКМО», 344 (ukr).
13. Sysoyeva S. O. (2010). Problemy neperervnoyi profesynoyi osvity: tezaurus naukovogo dosliddzhen-nya [Problems of Continuing Professional Education: Thesaurus of Scientific Research]. Kyiv: VD «ЕКМО», 362 (ukr.)
14. Bulakh I., Voronenko Yu., Kuznyetsova V. at all. Systema monitorynhu ta otsinka yakosti osvity [Monitoring system and education quality assessment]. Available at: <http://www.irf.kiev.ua> (ukr).
15. Sikors'kyi P. (2016). Zovnishni chynnyky i yikh vplyv na yakist' vyshchoyi osvity v Ukrayini [External factors and their impact on the quality of higher education in Ukraine]. Vyshcha osvita Ukrayiny, 4, 51-57 (ukr).
16. Subetto A. I. (2000). Kvalytolohyya obrazovannya (Osnovanye, syntezy) [Qualitology of education (Grounding, synthesis)]. Moscow: Yssled. Tsentr problem kachestva podhotovky spetsyalystov, 223 (rus).
17. Subetto A. I. (1995). Problema kachestva vyssheho obrazovannya v kontekste hlobal'nykh y natsyonal'nykh problem obshchestvennoho razvytya (fylosofiya kachestva obrazovannya) [The problem of the quality of higher education in the context of global and national problems of social development (the philosophy of the quality of education)]. Tol'yatty: MAB y BD, 185 (rus).
18. Filosofskiy slovar [Philosophic dictionary] (1986). V. I. Shinkaruk (Ed.). Kyiv (rus).
19. Shyshov S. Ye., Kal'ney V. A. (2000). Shkola: monitorynh kachestva obrazovannya [School: monitoring the quality of education]. Moscow: Pedagogicheskoe obshchestvo Rossiyi, 320 (rus).
20. Shchoholeva L. O. (2014). Monitorynh yakosti osvity: teoretyko-metodolohichnyy aspekt [Monitoring of quality of education: theoretical and methodological aspect]. Pedagogichnyy protses, 2, 36-40 (ukr).
21. Yaremenko P. S. (2001). Yakist' osvity v Ukrayini [Quality of education in Ukraine]. Kyiv: Libra, 57 (ukr).
22. Yakhnin Ya. K. (2006). Suchasni pidkhody do yakosti osvity [Modern approaches to the quality of education]. Kyiv: Nauk. dumka, 143 (ukr).
23. Ognevnyuk V., Sysoyeva S. (2015). Training of educational experts in Ukraine: experimental interdisciplinary program. The advanced science journal, 6, 98–103, doi:10.15550/ASJ.2015.06.098 (eng).

КАЧЕСТВО ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В КОНТЕКСТЕ СИНЕРГИИ НАУЧНЫХ ПОДХОДОВ

Батецько Ніна, доктор педагогічних наук, доцент, завідувач науково-дослідницької лабораторії освітології, Київський університет імені Бориса Грінченка, ул. Тимошенко, 13-б, 04212 г. Київ, Україна, n.batechko@kubg.edu.ua

В статті категорії «якість освіти» та «якість вищої освіти» представлені в контексті синергії наукових підходів: системного та синергетичного. Указано, що така інтерпретація може служити теоретико-методологічним основою досліджуваного феномена. В контексті системного та синергетичного підходів проаналізовано сучасні реалії впровадження основних принципів якості освіти в національній вищій школі. Доведено, що використання кращих європейських практик забезпечення якості освіти та власне бачення рішення проблеми забезпечить прискорення процесів реформування сфери вищої освіти України.

Ключевые слова: *качество высшего образования; качество образования; качество; синергетический подход; системный подход.*

HIGHER EDUCATION QUALITY IN THE CONTEXT OF THE SYNERGY OF SCIENTIFIC APPROACHES

Batechko Nina, EdD, Head of Scientific-Research Laboratory of Educology, Borys Grinchenko Kyiv University, 13-b Tymoshenko Str., 04212 Kyiv, Ukraine, n.batechko@kubg.edu.ua

The article considers the problem of the quality of higher education and its importance in the process of reforming the higher school of Ukraine. A definitive analysis of the concepts «quality», «quality of education», «quality of higher education» and differentiation of scientists' thoughts on their interpretations has been made. The specified definitions are considered from the point of view of the system approach and it is established that «the quality of education» can be considered as a system object. The quality of education is also considered from the standpoint of the synergetic approach and it is proved that the object under study can be considered a synergetic category.

It is proved that from the standpoint of systemic and synergetic approaches, the quality of education can be viewed as an open, non-linear system with integrated, interdisciplinary, purposeful, standardized and other aspects.

In the context of general scientific approaches, the realities of the current state of introducing the principles of the quality of education in the higher school of Ukraine are considered. A comparison is made and the main differences

in the formation of the Ukrainian and European systems for ensuring the quality of education are pointed out. It is pointed out that taking into account the best European practices in ensuring the quality of education and its own vision of the problem, taking into account the historical roots of the national education sphere, the Ukrainian mentality and its own scientific approaches will allow acceleration of the reform processes of the higher school of Ukraine and its European vector of development.

Keywords: quality of education; quality of higher education; quality; synergetic approach; system approach.

Стаття надійшла до редакції 08.09.2017

Прийнято до друку 05.10.2017

УДК 37.082:005.1:171:177

Леніна Задорожна-Княгницька
ORCID iD 0000-0001-9876-5797

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри педагогіки та освіти,
Маріупольський державний університет,
пр-т Миру, 89-а, 87500 м. Маріуполь, Україна
zador_knyag@i.ua

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ДЕОНТОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КЕРІВНИКІВ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ НА ДРУГОМУ РІВНІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті викладено концепцію деонтологічної підготовки керівників навчальних закладів на другому рівні вищої освіти. Визначено сукупність її нормативно-правових і теоретичних засад, обґрунтовано аспекти деонтологічної підготовки та відповідні до них групи професійних вимог (нормативно-правових, професійно-технологічних, особистісно-професійних), сформульовано її мету й завдання у контексті виділених аспектів. Розкрито методологічні засади конструювання змісту деонтологічної підготовки (обґрунтовано парадигмальний простір концепції, дано характеристику філософських підходів до її здійснення). У межах теоретичного концепту визначено систему дефініцій, вихідних параметрів, оцінок, які покладено в основу її змісту й структури та моделювання її системи. Розкрито практичний концепт авторської концепції, що передбачає перевірку ефективності структурно-компонентної моделі деонтологічної підготовки, визначення відповідних педагогічних умов, критеріїв і показників результату.

Ключові слова: деонтологічна компетентність; конструкт; концепція деонтологічної підготовки; освітня парадигма; ядро концепції.

Вступ. Сучасна система загальної середньої освіти переживає період суттєвих змін. У «Концептуальних засадах реформування середньої освіти (Концепція нової української школи)» зазначається необхідність докорінної реформи, яка перетворить українську школу на важіль соціальної рівності та згуртованості, конкурентоспроможності й економічного розвитку України.

Із наданням навчальним закладам автономії, делегуванням адміністративних та навчально-методичних повноважень на рівень закладу освіти, перегляду ролі педагога як коуча, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини, змінюється роль керівника навчального закладу як менеджера та морального лідера, підсилюється його відповідальність за діяльність освітнього закладу.

Зазначена проблематика стала сьогодні домінуючою в наукових дослідженнях у межах філософії та культури управління. Проблему формування національної управлінської еліти ставиться науковцями у пряму залежність від етики й деонтології управління. Зокрема В. Г. Кремень, С. М. Пазиніч та О. С. Пономарьов вважають, що без належної морально-етичної культури така еліта неможлива в принципі (Кремень В. Г., Пазиніч С. М., Пономарьов О. С., 2008, с. 371).

У зміцненні морально-етичного чинника управління науковці вбачають основну закономірність демократичного розвитку суспільства. Управління, яке не виконує у суспільстві гуманістичної функції, перетворюється на маніпулювання людьми: на технологію досягнення будь-якої, зокрема амораль-